

Mykhailova Olena, PhD in Economics, Department of Economics and Management, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051, Tel.: 0502803582; e-mail: emi030865@gmail.com.

DOI: 10.5281/zenodo.5040372

УДК 658.87(477)

РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ: ОГЛЯД СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ

П.В. Смірнова, С.М. Шинкар

Розвиток роздрібної торгівлі в Україні на сучасному етапі потребує глибокого аналізу для виявлення ключових чинників, що впливають на розвиток національної економіки загалом та роздрібної торгівлі зокрема. Рівень розвитку роздрібної торгівлі характеризує стан взаємозв'язку між виробниками та споживачами і зрештою є відображенням рівня життя населення України.

Проаналізовано сучасний стан, умови функціонування та розвитку галузі роздрібної торгівлі в Україні на основі даних Державної служби статистики. На основі статистичних даних, що описують розвиток роздрібної торгівлі в Україні, виявлено основні зміни, що сталися в країні, та перспективи розвитку. Унаслідок аналізу стану розвитку роздрібної торгівлі в Україні доведено, що останнім часом ця галузь стрімко нарощує свої обсяги, але є деякі негативні аспекти, зокрема зменшення частки вітчизняних товарів у структурі роздрібного товарообороту.

***Ключові слова:** роздрібна торгівля, розвиток, роздрібний товарооборот, регіональна структура, імпортозалежність.*

THE RETAIL TRADE IN UKRAINE: OVERVIEW OF THE PRESENT-DAY SITUATION AND TENDENCIES FOR FUTURE DEVELOPMENT

P. Smirnova, S. Shynkar

The development of retail trade in Ukraine at the present stage requires the all-around analysis to identify the important key factors influencing the development

---

© Смірнова П.В., Шинкар С.М., 2021

of the national economy in general and, the retail trade in particular. After all, retail trade is the main link to the organization of domestic trade in consumer goods and the most important economic activity ever in the field of trade. The level of development of retail trade characterizes the state of relationships between producers and consumers, and finally, is a reflection of a standard of living for the whole population of Ukraine.

The article gives the analysis of the present-day state and prerequisites for operation and development of the retail trade in Ukraine on the basis of statistical data of the State Statistics Service of Ukraine. The graphs provided make it plain to see the development of retail trade and retail trade turnover in Ukraine in the dynamics for the period of 2005-2020, some regional features of the retail trade in 2020, the pattern of retail trade in the relative share of food and non-food sales, as well as a relative share of retail trade in goods produced on the territory of Ukraine for the period of 2005–2020.

Based on some statistical data describing the development of retail trade in Ukraine the main events that happened in the country and the vistas for the future development have been brought to light. The state analysis for the development of retail trade in Ukraine has shown that this industry is rapidly increasing its volume for the recent period of time but there are some negative aspects: a reduction in some domestic good share within a retail trade pattern.

It has been assumed that every factor is an important prerequisite for the development of some conditions sine qua non to support domestic producers by the government.

Keywords: *retail trade, development, retail trade turnover, regional structure, import dependency.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ринок роздрібної торгівлі України в умовах змінного та непередбачуваного конкурентного середовища вимушений постійно змінювати стратегії свого розвитку й формати підприємств під впливом стрімкого розвитку технологій та зміни в уподобаннях споживачів у напрямі якісного надання послуг. У зв'язку з цим підприємства постійно шукають, пропонують споживачам нові сучасні формати, диференційований асортимент товарів або привабливий сервіс, що, у свою чергу, обумовлює збільшення пропозиції виробників. Умовою реалізації такого прагнення є безперервні процеси розвитку підприємств торгівлі, розширення сфери їх діяльності та структури, розробка та реалізація локальних і глобальних проєктів змін їх діяльності.

Реформування умов ведення торговельного бізнесу та складність пристосування до них актуалізують це дослідження з обґрунтування тенденцій та перспектив розвитку вітчизняної торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку роздрібної торгівлі на сучасному етапі розглянуто у працях

вітчизняних науковців, серед яких В. Апопій, А. Мазаракі, В. Распопова, Н. Власова, В. Гросул, М. Чорна [2-5] та ін. Незважаючи на значну кількість наукових праць із цієї проблематики, недостатньо висвітленими залишаються питання щодо перспектив розвитку роздрібної торгівлі, зважаючи на високу мінливість зовнішнього середовища, процеси глобалізації світової економіки, упровадження диджиталізації, систематизації та оцінювання пріоритетності впливу численних чинників, що зумовлює актуальність проведеного дослідження.

Метою статті є визначення сучасних трендів і перспектив розвитку роздрібної торгівлі в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Торговельна галузь для економіки будь-якої держави має суттєве значення. Історія розвитку ринкових економік демонструє, що торгівля як атрибут будь-якого суспільства існує в усіх економічних формаціях і відображає рівень розвитку товарно-грошових відносин, носієм яких вона є.

Роздрібна торгівля є ваговою складовою національної економіки України, відіграючи важливу роль у її розвитку – виступаючи завершальною стадією руху товарної продукції від виробників і забезпечуючи доведення товарів до кінцевих споживачів, координуючи систему міжгалузевих і регіональних зв'язків, підтримуючи баланс між попитом і пропозицією, сприяючи зайнятості населення, наповненню бюджетів усіх рівнів, зміцненню фінансової системи країни.

Саме торгівля є серцевиною сфери обігу та однією з ключових галузей всієї економіки держави та її регіонів, що продовжує сьогодні динамічний розвиток через розгорнуту мережу оптових і роздрібних підприємств, які забезпечують зберігання, транспортування й реалізацію товарної продукції, предметів споживання [4, с. 286].

Торгівля займає досить значну частку у формуванні внутрішнього валового продукту. Адже, якщо в 2000 р. торгівля забезпечувала 12,0% ВВП України, то вже у 2005 р. ця частка зростає до 14,2%, у 2010 р. – до 16,5%, а з 2015 р. дорівнювала 20,0%, що є важливим чинником економічного зростання.

Товарооборот є одним з важливих макроекономічних показників соціально-економічного розвитку країни, виступаючи дзеркальним відображенням його загальних тенденцій і закономірностей, характеризуючи купівельні настрої та ступінь задоволення споживацького попиту.

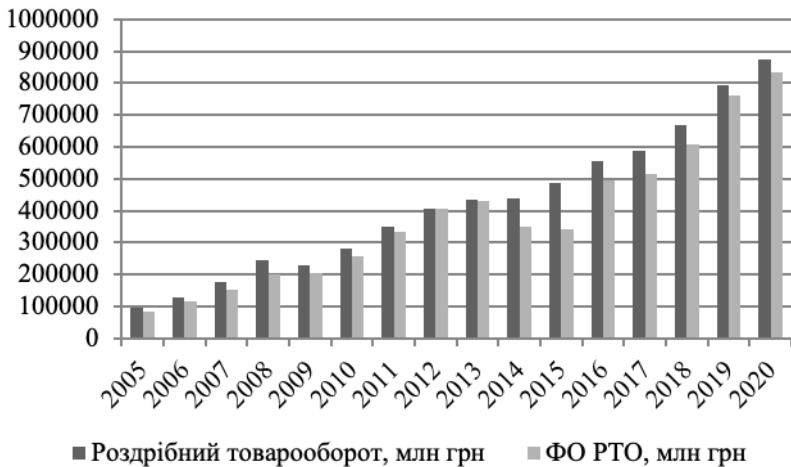
Аналіз стану та динаміки розвитку товарообороту підприємств роздрібної торгівлі України було здійснено на основі офіційних даних Державної служби статистики України.

Унаслідок дослідження динаміки розвитку роздрібного товарообороту за період із 2005 по 2020 р. (рис. 1) виявлено таке:

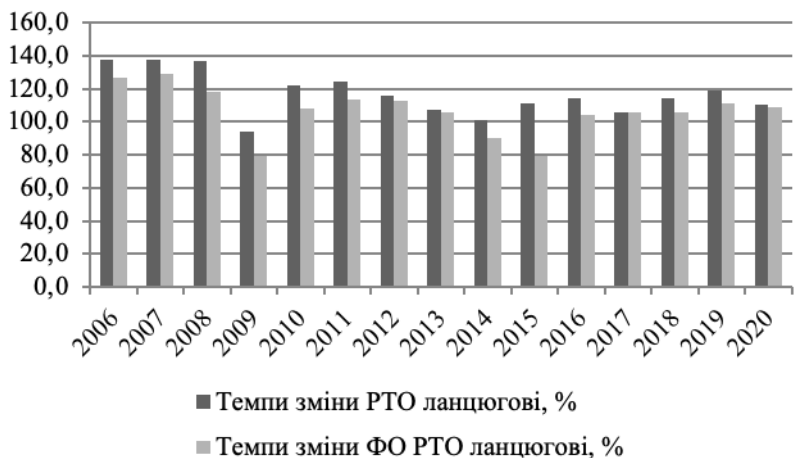
– спостерігається нестійка тенденція до зростання загального і фактичного обсягів роздрібного товарообороту з різною інтенсивністю;

– найбільш інтенсивно зростання відбувалося в період із 2005 по 2008 р., ланцюгові темпи зростання в середньому за цей період становили 137% (рис. 2), але все це відбувалось в основному завдяки ціновому чиннику, індекс його фізичного обсягу має хвилеподібну тенденцію (максимальне значення 129,3% у 2007 р., мінімальне 117,9% у 2008 р.);

– незважаючи на загальну позитивну динаміку, у 2009 р. відбувається падіння роздрібного товарообороту майже на 6% (індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту знизився на 20,6%), що є адекватним відображенням світової фінансової кризи. Також спостерігається зменшення фізичного обсягу роздрібного товарообороту у 2014 (на 10%) та у 2015 р. (на 21%). Ця ситуація, на нашу думку, пов'язана з відчуженням АР Крим та з розгортанням військових дій у східних областях України (зона АТО);

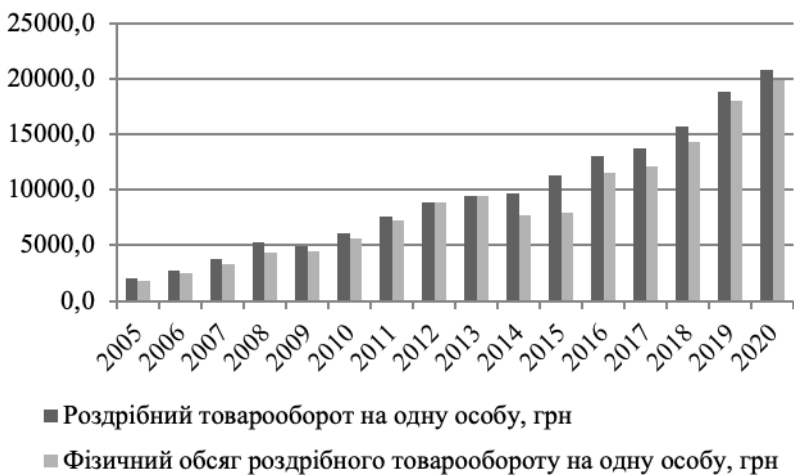

Рис. 1. Динаміка розвитку роздрібного товарообороту та фізичного обсягу роздрібного товарообороту України (сформовано на основі джерела [1])

Рис. 2. Темпи зміни роздрібного товарообороту України (сформовано на основі джерела [1])

– аналогічна тенденція була характерною і для показників роздрібного товарообороту та фізичного обсягу роздрібного товарообороту на одну особу (рис. 3).

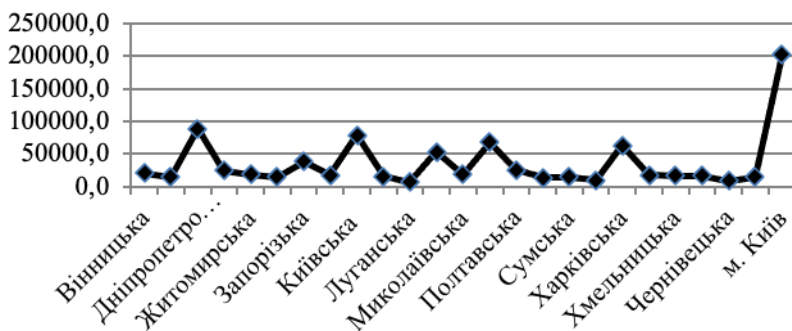

Рис. 3. Роздрібний товарооборот на одну особу (сформовано на основі джерела [1])

Загалом за минулі п'ятнадцять років обсяг роздрібно́ї торгівлі через торговельну мережу в Україні збільшився майже у 9,3 разу (від 94332,0 млн грн у 2005 р. до 874428,4 млн грн у 2020 р., рис. 1). Фізичний обсяг роздрібно́ї торгівлі не повторює тенденцію розвитку роздрібно́го товарообороту за той же аналізований період з 2005 р. по 2020 р. (рис. 1), його розвиток має хвилеподібний характер протягом усього періоду. Слід зазначити, що інтенсивність розвитку даного показника повторюється в той самий період, проте рівень її значно нижче. Найбільший темп приросту фізичного обсягу роздрібно́го товарообороту виявлено у 2007 р. (129,3%, рис. 2), а найбільше зниження на 21,0% зафіксовано у 2015 р., що на 0,4% більше, ніж у 2009 р. (рік фінансової кризи).

Незважаючи на збільшення обсягів роздрібно́го товарообороту за весь досліджуваний період у 9,3 разу, загальна кількість об'єктів, що здійснюють роздрібно́ю торгівлю товарами народного споживання, в Україні зменшується (у 2005 р. вона становила 55,0 тис. од., у 2010 р. лише 48,0 тис. од., а у 2017 р. 39,3 тис. од.). При цьому кількість об'єктів роздрібно́ї торгівлі зменшилася в усіх секторах торгівлі (за формами власності).

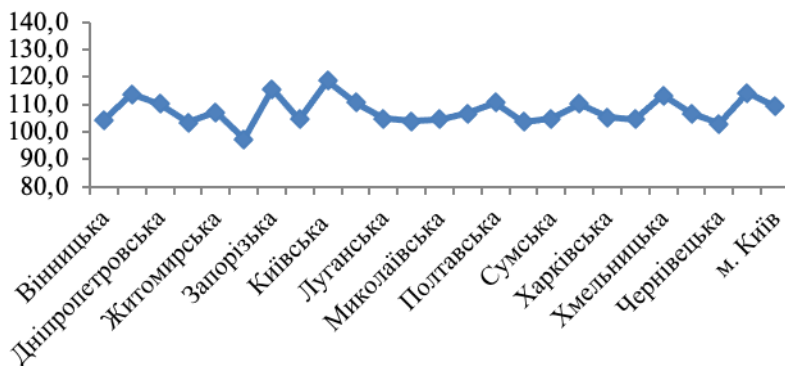
Для детального аналізу стану роздрібно́ї торгівлі доцільно розглянути сучасний стан за регіонами у 2020 р. (рис. 4). Проаналізувавши регіональні особливості обороту роздрібно́ї торгівлі за 2020 р., можна відзначити, що лідером серед них є м. Київ та Дніпропетровська область із обсягом товарообороту відповідно 202323,3 млн грн та 87982,1 млн грн.

Рис. 4. Регіональна структура обороту роздрібно́ї торгівлі за 2020 рік (сформовано на основі джерела [1])

Також важливо розглянути регіональну структуру обороту роздрібно́ї торгівлі в динаміці.

Індекс фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі у 2020 році відносно 2019 р. в порівнянних цінах становив 108,4%. Дані щодо індексів фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі за регіонами наведено на рис. 5. Серед регіонів найбільший приріст обороту роздрібної торгівлі у 2020 р. порівняно з 2019 р. спостерігався в Київській (на 18,7%), Запорізькій (на 15,7%), Чернігівській (на 14,2%), Волинській (на 13,7%), Хмельницькій (на 13,2%) областях [1].

Рис. 5. Індеси фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі у 2020 р. за регіонами (сформовано на основі джерела [1])

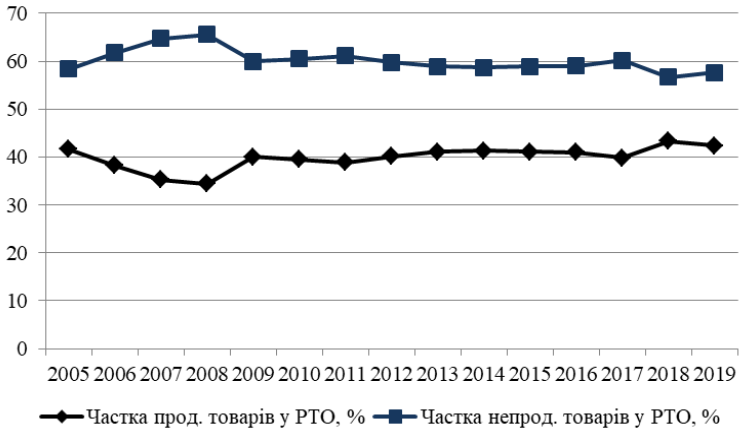
Досліджуючи динаміку структури роздрібного товарообороту (рис. 6), виявлено:

- розвиток структури роздрібного товарообороту має хвилеподібний характер протягом аналізованого періоду з 2005 по 2020 р.;

- у структурі роздрібного товарообороту підприємств торгівлі України з 2005 по 2020 р. переважають непродовольчі товари, із 2005 по 2008 р. частка продовольчих товарів стрімко зменшується від 41,6% до 34,4%;

- у 2009 р. зменшення цієї частки призупиняється і співвідношення між продовольчими та непродовольчими товарами становить майже 2:3;

- проте у 2012–2016 рр. спостерігається незначне, але зростання частки продовольчих товарів на фоні зниження реальної заробітної плати населення в посткризовий період, а у 2017 р. ситуація змінюється навпаки – частка продовольчих товарів у структурі роздрібного товарообороту підприємств торгівлі зменшується на 1,2%.

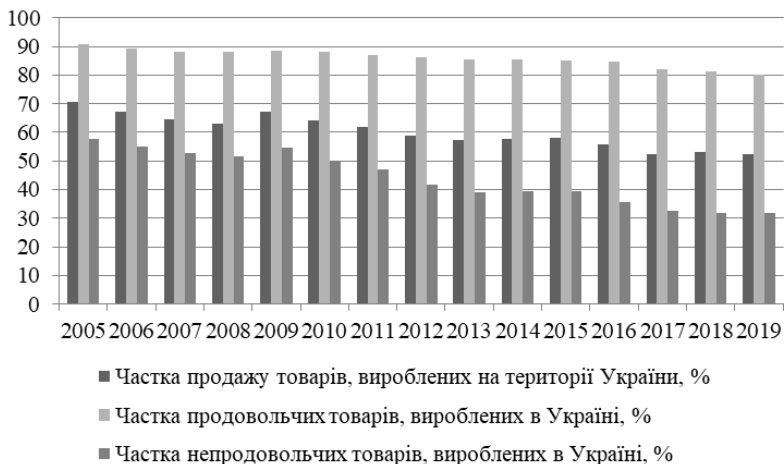
Рис. 6. Питома вага продовольчих та непродовольчих товарів у роздрібному товарообороті (сформовано на основі джерела [1])

Наступна проблема функціонування роздрібної торгівлі пов'язана з експансією зарубіжного торгового капіталу та імпорту, а також інтернаціоналізацією вітчизняної торгівлі. У міру лібералізації торгівлі, інтеграції національної економіки в міжнародні зв'язки збільшуються потоки імпортованих товарів на українському ринку, що призводить до суттєвих диспропорцій у структурі товарообороту. Частка товарів, вироблених в Україні, у товарообороті зменшилася від 70,5% до 52,4% і продовжує скорочуватися (рис. 7).

Аналізуючи питому вагу продовольчих та непродовольчих товарів, вироблених в Україні (рис. 6), з'ясовано, що протягом досліджуваного періоду спостерігалася стійка тенденція до зменшення частки як продовольчих (від 90,9% до 80,0%), так і непродовольчих (від 57,6% до 32,0%) товарів, вироблених на території України.

Структура роздрібного товарообороту є чутливим чинником до зменшення частки вітчизняних товарів. Останнє спричиняє як негативні аспекти функціонування вітчизняної сфери товарного обігу, так і посилює недоліки державного регулювання та сприяє недопущенню монополізації. Девальвація національної грошової одиниці, стагнація внутрішнього виробництва, залежність попиту й рівня задоволення потреб споживачів від тенденцій функціонування зарубіжних виробників та імпортерів, виведення за межі країни доходів і капіталу є негативними наслідками критично високої імпортозалежності економіки та повільного розвитку внутрішнього ринку.

Рис. 7. Частка продажу підприємствами роздрібною торгівлі товарів, які вироблені на території України (сформовано на основі джерела [1])

Висновки. На основі статистичних даних, що описують розвиток роздрібною торгівлі в Україні, виявлено основні тенденції, що сталися в країні. Проведений аналіз стану розвитку роздрібною торгівлі в Україні довів, що останнім часом ця галузь стрімко нарощує свої обсяги, але є деякі негативні аспекти: зменшення частки вітчизняних товарів у структурі роздрібного товарообороту. Слід зазначити, що вітчизняні ритейлери не є достатньо конкурентоспроможними та відстають за розвитком інноваційних технологій від європейських.

Отже, усе це є важливою умовою для розробки необхідних заходів з боку уряду та органів влади для покращення інвестиційної привабливості об'єктів роздрібною торгівлі загалом та за регіонами країни, а також підтримки вітчизняного підприємництва (виробництва). Усе це дозволить підприємствам роздрібною торгівлі сформуванати власні конкурентні переваги перед європейськими конкурентами.

Із метою поглибленого аналізу планується дослідити вплив цінового чинника на роздрібний товарооборот на одну особу для доведення вагомості виявлених тенденцій розвитку галузі.

Список джерел інформації/ References

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Апопій В.В. Актуальні проблеми розвитку внутрішньої торгівлі України / В. В. Апопій // Торговля, комерція, підприємництво : зб. наук. праць. – Львів : Вид-во Львівської комерційної академії, 2015. – Вип. 18. – С. 5–11.

Apopij, V. (2015), “Actual problems of development of internal trade of Ukraine”, *Trade, commerce, entrepreneurship, collection of scientific works* [“Aktualni problemy rozvytku vnutrishnoi torgovli Ukrainy”, *Torgivlya, komerciya, pidpryyemnytstvo*], Lviv Academy of Commerce, Lviv, Vol. 18, pp. 5–11.

3. Мазаракі А. А. Внутрішня торгівля України : монографія / А. А. Мазаракі, В. Д. Лягутін, А. Г. Герасименко. – Київ : КНТЕУ, 2016. – 864 с.

Mazaraki, A., Lahutin, V., Herasyumenko, A. (2016), *Internal trade of Ukraine: Monograph* [Vnutrishnia torhivlia Ukrainy], KNTEU, Kyiv, 864 p.

4. Распопова В. Торговля як індикатор ефективності регіонального управління / В. Распопова // Торговля і ринок України : темат. зб. наук. пр. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2001. – Вип. 12, т. III. – С. 286–290.

Raspopova, V. (2001), “Trade as an indicator of the effectiveness of regional governance”, *Trade and the Ukrainian market, collection of scientific works* [“Torgivlya yak indykator efektyvnosti regionalnogo upravlinnja”, *Torgivlya i rynek Ukrainy*], Doneck, Vol. 12, part III, pp. 286-290.

5. Управління оборотними активами на підприємствах роздрібної торгівлі : монографія / Н. О. Власова, М. В. Чорна, В. А. Гросул та ін. – Харків : ХДУХТ, 2014. – 258 с.

Vlasova, N., Chorna, M., Hrosul, V. (2014), *Management of current assets at retail enterprises: Monograph* [Ypravlinya oborotnumu aktivumu na pidpruemstvah rozdribnoi torgovli], HDUHT, Kharkiv, 258 p.

Смірнова Поліна Василівна, канд. екон. наук, доц., кафедра економіки та управління, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-94; e-mail: pvsmirnova7@gmail.com.

Smirnova Polina, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Economics and Management, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-94; e-mail: pvsmirnova7@gmail.com.

Шинкар Світлана Миколаївна, канд. екон. наук, доц., кафедра економіки та управління, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-94; e-mail: svshyn0906@gmail.com.

Shynkar Svitlana, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Economics and Management, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-94; e-mail: svshyn0906@gmail.com.

DOI: 10.5281/zenodo.5040376